

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

23^e JAARGANG

WOENSDAG 7 SEPTEMBER 1938

No. 1184

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).

M. F. J. Cool — Adjunct-secretaris.

Redactie-adres: Pieter de Hoopweg 122, Rotterdam-West.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8468.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD:

Blz.

De ontwikkeling der overheidsschuld in Nederland na den wereldoorlog door D. C. Renooy	658
De koopvaardij in oorlogstijd door Dr. W. K. H. Feuilletau de Bruyn	661
Het jaarverslag rijksdienst werkloosheidsverzekering en arbeidsbemiddeling over 1937 door Mr. H. J. Morren	664

AANTEKENINGEN:

Reorganisatie der sociale verzekering door Mr. S. Mok 665

MAANDOLJFERS:

Indexcijfers van Nederlandsche aandelen 666
Emissies in Augustus 1938..... 668

ONTVANGEN BOEKEN 668

Statistieken:

Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten 668—669, 672
Groothandelsprijzen 670—671

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

Op de wisselmarkten viel in de afgelopen week een groote onrust waar te nemen, die in eerste instantie voornamelijk met de internationale politieke strubbelingen verband hield, doch daarna haar oorzaak vond in scherp toenemend wantrouwen in het Pond. In Engelsche kringen stelt men het graag voor, alsof slechts de Dollar internationaal zeer vast is, en wijst er daarbij op, dat ook continentale valuta's als Gulden en Zwitsersche Franc uiterst flauw tegenover den Dollar liggen. Zelfs trok de Pondenkoers hier te lande nog een fractie aan en kwam een oogenblik op 8.94 te liggen, zonder dat het Egalisatiefonds hierin aanleiding vond Ponden af te geven. Dit duidt er reeds op, dat men hier te lande overtuigd was, dat de vaste stemming van het Pond slechts een voorbijgaand verschijnsel was, hetgeen reeds den daaropvolgenden dag bewaarheid werd.

Het is intusschen duidelijk, dat hoezeer incidenteele factoren tijdelijk ongetwijfeld den druk op het Pond hebben geaccentueerd, ook zonder deze het aanbod niet zou zijn af te wenden. En toen dan ook op Dinsdag jl. de bewuste drempel van 4.86% werd overschreden, bleek heel duidelijk, dat de speculatie geenerlei aanleiding meer vond ook maar de geringste reserve in acht te nemen en doorging op groote schaal Ponden af te geven. Veel had de speculatie zich intusschen nimmer van het bereiken van het op louter atavistische overwegingen gebaseerde, critieke punt aangetrokken, daar van winstneming ook toen het punt vrijwel was benaderd, geen sprake was.

Het is begrijpelijk, dat bij de algemeene angststemming de vraag naar goud weer zeer levendig was, waarbij het opviel, dat het goud speciaal tegen Ponden en in veel geringere mate tegen andere continentale valuta's werd gekocht. De prijs in de fixing bereikte dan ook een recordhoogte, terwijl, op grond van de uiterst vaste houding van den Dollar hier te lande, de goudprijs te Amsterdam steeg tot f 2.065. Hoewel ook thans de premie van munten boven baren nog aanzienlijk is te achten, is zij toch geringer dan enkele weken geleden het geval was.

Voor het Egalisatiefonds was de vaste stemming van den Dollar aanleiding om bij een koers van 1.84% Dollars af te geven. Wij dienen nu maar af te wachten, of bij dezen prijs de vraag naar Dollars kan worden bevredigd, dan wel of zij zulk een omvang aanneemt, dat het Egalisatiefonds daarin aanleiding vindt zijn afgiftekoers te verhoogen.

DE ONTWIKKELING DER OVERHEIDSSCHULD IN NEDERLAND NA DEN WERELDOORLOG.

De ontwikkeling der overheidsschulden behoort zeker tot de verschijnselen op het gebied der overheidsfinanciën, welke bijzondere aandacht vragen. De eischen, welke in de laatste jaren aan de overheidsfinanciën gesteld zijn, hebben namelijk geleid tot sterke toeneming van deze schulden, welke in verband met de economische moeilijkheden der laatste jaren in vele landen tot ernstige bezorgdheid aanleiding geeft.

Ook in Nederland vertoont de overheidsschuld in de laatste decennia een sterke, slechts korten tijd onderbroken, stijging. Deze blijkt, wat de gevestigde schuld betreft, uit onderstaande tabel, welke aangeeft het totaal bedrag der gevestigde rijks-, provinciale en gemeenteschulden in enkele jaren na den wereldoorlog, welke voor de ontwikkeling dezer schulden karakteristiek zijn ¹⁾.

per 1 Jan.	Gevestigde overheidsschuld ¹⁾ (in miljoenen guldens)
1920.....	3,145
1925.....	4,309
1930.....	4,266
1935.....	4,925
1937.....	5,162 ²⁾

¹⁾ In de gevestigde gemeenteschulden zijn niet begrepen de rijksvoorschotten.

²⁾ Per primo 1938 is de staatsschuld sterk toegenomen door de spoorwegaanpak.

Volledigheidshalve vermelden wij hier ook de vlottende schulden van Rijk en gemeenten, welke wij verder buiten beschouwing zullen laten, daar zij in het algemeen een ander karakter hebben dan de gevestigde schulden.

Per 1 Januari	Vlottende schulden van	
	Rijk	Gemeenten
	(in miljoenen guldens)	
1920.....	616	— ¹⁾
1925.....	344	45 ²⁾
1930.....	265	97
1935.....	662	193
1937.....	675	137
1938.....	805	..

¹⁾ Niet gepubliceerd. ²⁾ Per 1 Mei.

Wij zien derhalve, dat de gevestigde overheidsschulden van begin 1920 tot begin 1937 met ruim 64 pCt. zijn gestegen. Bezie men de toeneming nader, dan blijkt, dat zij in 2 fasen is verlopen, t.w. van 1920 tot 1925 (ten bedrage van f 1164 miljoen) en van 1930 tot 1937 (ten bedrage van f 896 miljoen). Van 1925 tot 1928 stegen de gevestigde overheidsschulden nog met f 67 miljoen tot f 4376 miljoen, daarna ondergingen zij tot 1930 een daling van f 110 miljoen.

De stijging van f 896 miljoen van 1930 tot 1937 lijkt tegenover die van f 1164 miljoen voor de kortere periode van 1920 tot 1925 niet verontrustend, gezien de omstandigheid, dat de economische moeilijkheden in de laatste jaren ernstiger dan ooit geweest zijn.

Deze gedachte wordt nog ondersteund door het verloop der gevestigde schuld per hoofd der bevolking in de vermelde jaren.

Per 1 Januari	Gevestigde overheidsschuld per hoofd der bevolking
1920.....	f 464,20
1925.....	„ 589,06
1930.....	„ 544,68
1935.....	„ 586,88
1937.....	„ 603,30

¹⁾ De in dit artikel verwerkte cijfers werden meendeels ontleend aan publicaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek, o.a. aan Jaarcijfers voor Nederland, Statistiek der Rijksfinanciën, Statistiek der Gemeentefinanciën.

De stijging der overheidsschuld per hoofd der bevolking komt dus vrijwel geheel op rekening van de periode 1920 tot 1925, terwijl de stijging van 1930 tot 1937 feitelijk slechts het teniet doen van de daling van 1925 tot 1930 beteekent.

De toestand is echter allerminst zoo betrekkelijk bevredigend als uit deze cijfers zou zijn af te leiden.

Men moet nl. deze cijfers zien in verhouding tot de draagkracht der bevolking. Hiertoe zou een vergelijking gemaakt moeten worden tusschen het bedrag der overheidsschuld en het nationale vermogen, resp. tusschen de uit de overheidsschuld voortvloeiende lasten en het nationale inkomen.

Bij de vergelijking van het bedrag der overheidsschuld en het nationale vermogen doet zich de moeilijkheid voor, dat omtrent het nationale vermogen geen betrouwbare cijfers van jaar tot jaar zijn berekend. Wel zijn de cijfers van het belastbare vermogen beschikbaar. Dit stelt echter zeker niet het gehele nationale vermogen voor, daar kleine vermogens en verschillende bezittingen buiten de vermogensbelasting vallen. Een vergelijking van de absolute cijfers van overheidsschuld en belastbaar vermogen geeft dus geen juist beeld. Toch is het wel mogelijk om zich met behulp van de belastbare vermogens een indruk te vormen van de wijziging in de verhouding tusschen nationaal vermogen en overheidsschuld.

Men kan namelijk met voldoende zekerheid aannemen, dat het nationale vermogen ongeveer dezelfde beweging vertoont als het belastbare, daar de waarde van de vermogens beneden de belastinggrens geheel dezelfde invloeden, welke waardeverandering veroorzaken, ondergaat als die der belastbare. Uiteraard kan verschuiving van de belastbare naar de niet-belastbare categorie in jaren van sterke daling (zooals sedert 1930 het geval is geweest) de daling der niet-belastbare categorie hebben geremd, maar hier staat geheel verlies van vermogen als compenseerende factor tegenover.

Bovendien moet in aanmerking worden genomen, dat de fiscale autoriteiten in de laatste jaren tot steeds scherpere controle tegen ontduiking zijn overgegaan. Deze omstandigheid, gevoegd bij den invloed van het generaal pardon van 1934, dat de basis der aanslagen met 300 à 400 miljoen gulden boven de normale cijfers deed stijgen, heeft er zeker toe bijgedragen om de marge tusschen nationaal vermogen en belastbaar vermogen te verkleinen. Wanneer men derhalve uitgaat van de beweging der belastbare vermogens, dan kan men aannemen, dat het beeld zeker niet ongunstiger is dan dat van het gehele nationale vermogen, hetgeen in het bijzonder geldt voor de recente periode van vermogensdaling.

Op grond van deze overwegingen kan men zich derhalve, indien men van de belastbare vermogens en de overheidsschuld indexcijfers berekent, een indruk vormen van de wijzigingen der verhouding tusschen nationaal vermogen en overheidsschuld.

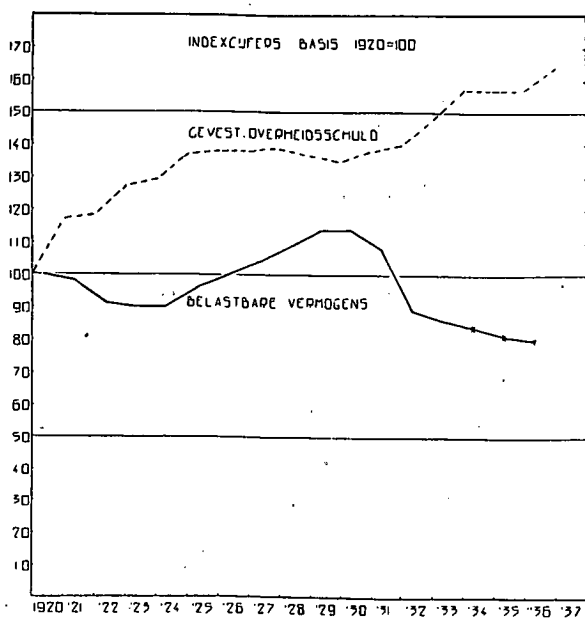
De op blz. 659 afgedrukte grafiek geeft deze indexcijfers weer, met begin 1920 als basis ²⁾.

Uit deze grafiek is duidelijk te zien, dat de verhouding tusschen belastbaar vermogen en gevestigde overheidsschuld sedert 1930 veel ongunstiger is geworden, zoodat de verbetering, welke tusschen 1924 en 1929 viel waar te nemen, geheel teniet is gedaan en voor een sterke verslechtering heeft plaats gemaakt.

Van meer belang dan de vergelijking der ontwikkeling van het nationaal vermogen en de overheidsschuld is die van de ontwikkeling van het nationaal inkomen en de lasten der overheidsschuld.

Omtrent het nationaal inkomen bestaan voor een

²⁾ De kruisjes in de lijn der vermogens hebben betrekking op cijfers, waarin de verhooging wegens nadere aanslagen nog niet verwerkt is; het daaruit voortvloeiende verschil zal zeker niet grooter zijn dan in de jaren voorafgaande aan die waarin het generaal pardon zijn invloed deed gelden.

Grafiek I.

aantal jaren na den wereldoorlog berekeningen. Dr. C. P. de Groot, die deze berekeningen in zijn proefschrift „Methoden voor de berekening van het nationale inkomen” heeft behandeld, verklaart daaromtrent echter „dat het onderzoek naar den omvang van het nationale inkomen hier te lande tot dusverre op zeer onzekere schattingen berust”. Derhalve beperken wij ons, evenals bij het vermogen, tot de cijfers, welke uit de belastingstatistieken kunnen worden afgeleid, daarbij aannemend, dat het nationale inkomen in het algemeen dezelfde beweging vertoont als het belastbare³⁾.

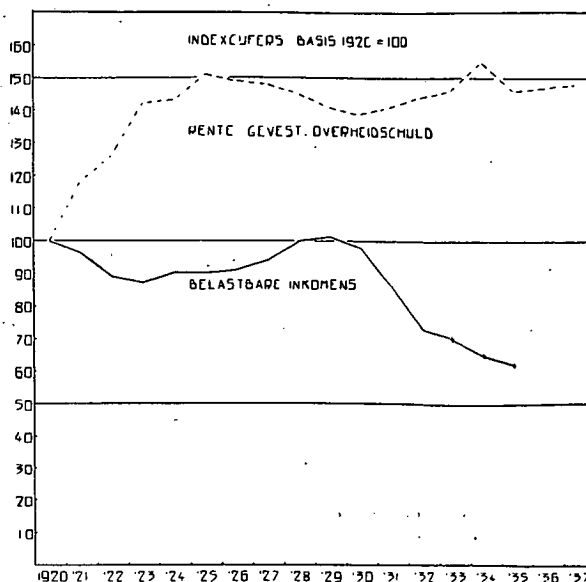
Wat de lasten der overheidsschuld betreft dient eerst de vraag te worden gesteld, wat daaronder is te verstaan. In principe zou men daartoe niet alleen de rente, maar ook de aflossingen moeten rekenen. In een periode van stijgende overheidsschuld, zooals de hier besprokene, worden de aflossingen feitelijk betaald uit nieuwe leeningen, hetgeen er op neerkomt, dat de aflossingslast naar de toekomst wordt verschoven. Hoewel dit met het oog op de toekomstige ontwikkeling der overheidsfinanciën een ernstig probleem vormt, kan men derhalve de aflossingen bij de beoordeeling van den druk der lasten uit de overheidsschuld in een periode van stijgende overheidsschuld buiten beschouwing laten.

De cijfers betreffende de rente der overheidsschuld zijn niet volledig beschikbaar. Met name ontbreekt een deel der gegevens van de rente der gemeentelijke en provinciale schulden. Deze zijn, voor zooveel nodig, berekend met behulp van de gemiddelde rentepercentages voor de genoteerde leeningen, welke berekening blijkens een controle voor de jaren, waarin wel cijfers beschikbaar waren, slechts zeer geringe afwijkingen geeft.

Van de aldus verkregen cijfers, welke wat de gemeenten betreft niet omvatten de rente van rijksvoorschotten, zijn indexcijfers op basis 1920 = 100 berekend, welke tezamen met de indexcijfers van het belastbare inkomen in de volgende grafiek (II) zijn verwerkt (de kruisjes in de lijn der inkomens hebben betrekking op cijfers, waarin de voor die jaren waarschijnlijk geringe verhooging wegens nadere aanslagen nog niet is verwerkt).

Het beeld van deze grafiek is, wat de rente betreft, minder ongunstig dan dat van het bedrag der schulden (grafiek I). Dit is een gevolg van de rentedaling,

³⁾ Ook hier heeft het generaal pardon van 1934 bijgedragen tot verkleining der marge tusschen nationaal inkomen en belastbaar inkomen, waardoor het verloop der belastbare inkomens relatief iets gunstiger is dan dat van het nationale inkomen.

Grafiek II.

welke in de laatste jaren den invloed van de stijging der schulden op het rentebedrag grootendeels heeft kunnen compenseeren. Het verloop der inkomens is echter ongunstiger geweest dan dat der vermogens, zoodat het totaalbeeld van de vergelijking van de ontwikkeling van rente en inkomen even ongunstig is en niet minder duidelijk de ongunstige ontwikkeling van den last der overheidsschuld tegenover de draagkracht der bevolking illustreert. De sedert 1936 ingetreden rentedaling zal uiteraard een gunstigen invloed hebben op den rentelast der overheidslichamen, welke verbetering echter binnen het kader der onderhavige vergelijking door een daaruit voortvloeiende daling der inkomens direct of indirect wordt gecompenseerd.

Intusschen moet bij de beoordeeling van de uit de overheidsschulden voortvloeiende lasten in aanmerking worden genomen, dat een deel dezer schulden een direct rendabele aanwending heeft gevonden (bijv. in posterijen, mijnen, gas- en electriciteitsbedrijven), zoodat de rente en aflossing daarvan niet of niet geheel uit de belastingen behoeven te worden gedekt.

Van de staatschuld wordt echter niet, zooals bij de gemeenten gebruikelijk is, een splitsing gemaakt in aanwending voor wel en niet geldelijk rendabel geachte doeleinden. Wel zijn de inkomsten uit de staatsbedrijven bekend, maar deze vormen niet het volledige resultaat der rendabel te achten toepassingen. Een aanwijzing hieromtrent is te vinden in de aan het staatsbudget ten goede komende andere inkomsten dan belastingen, welke weliswaar meer omvatten dan inkomsten uit rendabele toepassingen, maar die toch wel de tendentie weergeven⁴⁾.

Inkomsten van het staatsbudget uit andere bronnen dan uit belasting.

	In duizenden guldens	In % der ontvangsten van den gewonen dienst van het staatsbudget (excl. bijz. fondsen)
1929.....	142,869	21.8
1930.....	134,555	21.1
1931.....	122,225	21.9
1932.....	123,426	24.0
1933.....	126,471	24.5
1934.....	141,716	23.5
1935 ¹⁾	135,696	22.1
1936 ²⁾	119,627	20.0
1937 ²⁾	131,091	21.5

¹⁾ Voorloopige rekeningcijfers. ²⁾ Geraamde bedragen.

Hieruit blijkt, dat in de ontwikkeling van de an-

⁴⁾ Wij beperken ons tot de gegevens van 1929 en later omdat die van vroegere jaren niet geheel vergelijkbaar zijn.

dere inkomsten dan belastingen geen bepaalde tendentie is te onderkennen.

Gemiddeld is zowel het absolute bedrag als het percentage gelijk gebleven. Van een toeneming der rendabele toepassingen en van de daaruit voortvloeiende inkomsten kan, voor zoover uit deze cijfers is na te gaan, niet worden gesproken. Ook maken deze inkomsten slechts een relatief klein deel der staatsontvangsten uit, daar de cijfers der andere inkomsten dan belastingen meer posten omvatten dan die, welke uitsluitend met rendabele toepassingen verband houden.

Wat de gemeenteschulden betreft beschikken wij sedert 1935 over een splitsing naar de doeleinden, waarvoor werd geleend.

1 Januari	Gemeenteschulden ¹⁾ bestemd voor	
	Geldelijk rendabel geachte doeleinden in % van het totaal	Geldelijk niet rendabel geachte doeleinden in % van het totaal
1935.....	62.2	37.8
1936.....	61.3	38.7
1937.....	60.5	39.5

¹⁾ In deze cijfers zijn onder de schulden aangegaan voor geldelijk rendabel geachte doeleinden mede begrepen de rijksvoorschotten voor woningbouw, welke niet in de totaalcijfers der overheidsschuld zijn opgenomen.

Hieruit blijkt, dat in de laatste jaren een tendentie tot relatieve toeneming der schuld aangegaan voor geldelijk niet rendabel geachte doeleinden bestaat, hetgeen een minder gunstig verschijnsel is. Omtrent de rentabiliteit der betrokken toepassingen geven onderstaande cijfers sedert 1926 ⁵⁾ een beeld.

Winsten en retributies der gemeentebedrijven.

	In duizenden guldens	In % van de ontvangsten van den gewonen dienst
1926	49,423	8.2
1927	51,349	8.4
1928	56,073	9.0
1929	60,584	8.9
1930	61,052	9.0
1931	63,304	8.8
1932	66,074	8.9
1933	69,833	9.2
1934	72,037	9.2
1935 ¹⁾	66,106	8.4

¹⁾ Latere cijfers nog niet beschikbaar.

De ontvangsten uit winsten en retributies hebben zich derhalve, wat het absolute bedrag betreft, tot 1934 zeer bevredigend ontwikkeld. In 1935 trad echter een vrij sterke daling in.

De verhouding ten opzichte van de totale ontvangsten der gemeente-budgetten is echter in doorsnee dezelfde gebleven, zoodat de situatie in dit opzicht vrijwel analoog is aan die, welke bij de staatsinkomsten was waar te nemen.

De op de belastingbetalers uit hoofde van de overheidsschulden drukkende lasten zijn dus niet door een gunstige ontwikkeling der rendabele toepassingen en der daaruit voortvloeiende inkomsten verminderd.

Daar ook de overige overheidsuitgaven door gebrek aan elasticiteit deels niet of niet voldoende daalden, deels — vooral die verband houdende met de werkloosheid — stegen, is het noodzakelijk geweest om de overheidsinkomsten uit anderen hoofde dan uit rendabele toepassingen (dus hoofdzakelijk uit belastingen) met verschillende middelen op peil te houden, hetzij door verhoogde belastingen (o.a. personeele belasting en dividend- en tantiëmebelasting), hetzij door nieuwe (o.a. omzetbelasting, couponbelasting).

De belastingontvangsten zijn dientengevolge ondanks de afnemende draagkracht betrekkelijk weinig verminderd.

⁵⁾ Vroegere cijfers zijn niet beschikbaar.

Opbrengst der Rijks-, provinciale en gemeentelijke belastingen (in duizenden guldens)

1928	820,565
1929	869,280
1930	859,095
1931	801,977
1932	744,411
1933	750,093
1934	781,752
1935	803,483
1936	791,712
1937

De beteekenis van deze cijfers springt nog meer in het oog, indien men weet dat de belastingontvangsten in 1929 (het topjaar) bijna 20 pCt. van het belastbaar inkomen uitmaakten en in 1935 ruim 30 pCt. ⁶⁾

Intusschen heeft de situatie, zooals reeds werd opgemerkt, zich, wat betreft de lasten uit de overheidschuld voortvloeiende, sedert einde 1936 in zooverre gunstig gewijzigd, dat de dalende rente de conversie van het grootste deel der Nederlandsche overheidsleeningen heeft mogelijk gemaakt, zoodat de rente meerendeels tot 3½ pCt., 3 pCt., soms zelfs tot lagere percentages werd teruggebracht. Dit betekent niet altijd een werkelijke vermindering der leeninglasten, aangezien de looptijd der leeningen in verschillende gevallen werd ingekort of de aflossingen in de eerste jaren werden verhoogd (dit geldt o.a. voor de groote 3—3½ pCt. staatslening 1937), terwijl de draagkracht der bevolking door de rentedaling bovendien is verminderd.

Weliswaar heeft de conjunctuurverbetering in 1937 de overheidsinkomsten deels reeds in 1937, deels in 1938, doen stijgen, maar deze verbetering is van tijdelijken aard gebleken, zoodat het probleem der overheidsschulden zijn ernstig karakter heeft behouden, terwijl het zelfs mogelijk is, dat zich dit nog zal verscherpen, vooral gezien de groote tekorten op de begroting van het Rijk en van enkele groote gemeenten.

Wij hebben hiermede enkele aspecten belicht van de overheidsfinanciën en de verhouding van enkele elementen daarvan tot de draagkracht der bevolking.

Gebleken is, dat de situatie, welke op het eerste gezicht zoo niet gunstig, dan toch niet onbevredigend lijkt, in wezen reden geeft tot ernstige bezorgdheid, voortvloeiende uit de omstandigheid, dat de ontwikkeling der overheidsschuld en der daaruit voortvloeiende lasten zich steeds ongunstiger is gaan verhouden tot de ontwikkeling van de draagkracht der bevolking, zonder dat daartegenover een compenserende factor in den vorm van toenemende rendabele toepassing der overheidsschuld aanwezig is.

Deze bezorgdheid wordt nog versterkt doordat de overheidsschuld verreweg het belangrijkste beleggingsgebied vormt van pensioenfondsen, levensverzekering-maatschappijen en dergelijke instellingen, welke ten doel hebben een groote, bovendien zich nog steeds uitbreidende, categorie van personen in de toekomst levensonderhoud te verschaffen.

De last dezer verzorging zal zodoende in toenemende mate op de betalingbetalers moeten drukken, een verschijnsel waartegen reeds door anderen terecht werd gewaarschuwd.

Dit leidt dan ook tot de overweging, dat in steeds sterkere mate moet worden gestreefd naar vergroting van de investeringen in het bedrijfsleven of elders, waarbij uiteraard als eerste eisch gesteld moet worden, dat daaruit geen nieuwe lasten voor de overheid voortvloeien in den vorm van steun.

Dit is ongetwijfeld niet eenvoudig, maar het zal zeker niet mogelijk zijn om het probleem op andere wijze op te lossen.

D. C. RENOÏY.

⁶⁾ Dit percentage geeft geen indruk van de verhouding tusschen belastingen en eigenlijk inkomen (zie voor).

DE KOOPVAARDIJ IN OORLOGSTIJD.

In een oorlog waaraan zeevarende mogendheden deelnemen, kan het zijn, dat de eene partij over de heerschappij ter zee beschikt, zoodat zijn koopvaarders de overzeesche verbindingen kunnen blijven onderhouden, terwijl de schepen der andere partij door de vijandelijke blokkademaatregelen tot stil liggen zijn gedwongen in eigen of neutrale havens.

De zwakkere partij zal dan pogen de overzeesche verbindingen van haar tegenstander door mijnen, aanvallen van duikboten en vliegtuigen enz. zooveel mogelijk te bemoeilijken. Overigens ondervindt dit overzeevervoer van de sterkste partij altijd een aanzienlijke vermindering, doordat een deel der koopvaardersschepen als hulpschepen der eigen oorlogsvloot dienst moet doen.

Door al die factoren ontstaat al spoedig een tekort aan scheepsruimte, waardoor de vrachten sterk omhoog loopen. Reeds in vreedstijd zal het noodig zijn om een organisatie te ontwerpen, welke tot doel heeft in oorlogstijd een zoo groot mogelijk aantal koopvaardersschepen in de vaart te houden.

Eenerzijds zijn daartoe noodig maatregelen van militairen aard, anderzijds maatregelen van economischen aard. Deze maatregelen zullen hieronder in beschouwing worden genomen.

Maatregelen van militairen aard.

De rol, die de Duitsche duikboten in den wereldoorlog hebben gespeeld is overbekend. Van de tien Engelsche onbewapende koopvaarders die eind 1915 op de uitreis de Straat van Gibraltar passeerden, kwam er maar één terug. Op het eind van den oorlog waren dan ook 4.303 Britsche schepen met geschut bewapend; het gevolg was, dat daarna bij aanvallen van duikboten maar één van de vier schepen verloren ging.

Al spoedig bleek echter bewapening met geschut van 7.5 cm niet voldoende te zijn. Het 10.5 cm geschut weegt echter 5 à 6 maal zoo zwaar, zoodat voor de opstelling van dit geschut in den regel een versterking der scheepsdekken noodig is. Dit moet derhalve reeds in vreedstijd worden voorbereid.¹⁾

* * *

Toen echter de Duitschers tijdens den onbeperkten duikbootenoorlog de Engelsche schepen begonnen te torpedeeren zonder voorafgaande waarschuwing, steeg het verliescijfer, ondanks de bewapening, zeer snel en bleek deze geen *afdoende* waarborg te zijn voor de veiligheid van de scheepvaart.

In April 1917 werden zelfs 122 koopvaarders, metende 526.500 ton door de duikboten in den grond geboord.

Toen namen de Engelschen hun toevlucht tot het in de Napoleontische oorlogen efficient gebleken convooistelsel. Kruisers en jagers begeleidden toen convooien van 20 à 25 schepen over den Oceaan als bescherming tegen vijandelijke kruisers en raiders, terwijl zij vanaf de grens der gevaarlijke duikbootzone bovendien vergezeld werden door gewapende patrouillevaartuigen, die het convooi tegemoet voeren. Het convooistelsel bleek een *afdoende* oplossing tegen het duikbootengevaar te zijn; de omloop en daarmee de benuttingsgraad van de beschikbare scheepsruimte liep er aanvankelijk echter zeer aanzienlijk door terug.

Van de 16.700 in convooi varende schepen, kwamen er ruim 99 pCt. behouden aan. Per maand kwamen in 1918 40 convooien an, terwijl er eveneens 40 vertrokken. Voor een land als Nederland zullen

¹⁾ Volgens een dagbladbericht van 18 Juli l.l. zouden thans zelfs voorbereidingen worden getroffen om de Britsche koopvaarders met 15 cm geschut, de normale kruiserbewapening, te voorzien.

per maand totaal 16 à 20 uit- en thuisvarende convooien noodig zijn.

Hoewel het geratificeerde Londensche duikbootverdrag van 1937 het torpedeeren van schepen zonder voorafgaande waarschuwing verbiedt en dus het varen in convooien niet noodig zou zijn, moet nog blijken of men zich in een toekomstigen oorlog daaraan zal houden.

Hoe het ook zij, bewapening van koopvaardersschepen zal altijd noodig zijn, want ook de in convooi varende schepen zullen zich individueel tegen aanvallen van onderzeeërs moeten kunnen verdedigen.

* * *

Dat *vliegtuigen* in een komenden oorlog een groote rol zullen spelen, leeren de ervaringen van den Spaanschen burgeroorlog. Bij het afwerpen van bommen op *een enkel schip dat stil ligt*, vanaf een hoogte van 3.000 m, is de trefkans echter kleiner dan 1 pCt. Op een varend schip is die trefkans nog geringer. Het zal echter noodig zijn de koopvaarders te bewapenen met luchtafweermitrailleurs, van 1.2 tot 4 cm, ten einde de vliegtuigen te dwingen hun bommen van *grote* hoogte af te werpen, waardoor de trefkans belangrijk vermindert.

Dat de resultaten van een luchtaanval op een havencomplex, *waar meerdere schepen stil liggen niet gering* kunnen zijn, hebben de aanvallen op de Spaansche havens geleerd. De trefkans van de aanvallende vliegtuigen kan hier echter belangrijk verminderd worden door een dicht vuurscherm van het afweergeschut. Om de gedachten te bepalen zullen voor de verdediging van een havencomplex van 40 km² ongeveer twee regimenten luchtafweergeschut (72 stukken) en twee regimenten mitrailleurs (6 bataljons à 48 luchtafweermitrailleurs) noodig zijn.

* * *

Ook de *mijnen* zullen in een toekomstigen oorlog een groote rol spelen. Om de verliezen door mijnen te beperken waren op het einde van den oorlog 2.737 Britsche schepen met een „paravane” uitgerust, een werktuig dat de mijnen opvischt vóór het schip er mede in aanraking komt. Voor schepen met 12 of meer voet diepgang was het gebruik van dit toestel verplichtend gesteld.

Speciale maatregelen moeten voorts nabij de haveningangen worden genomen tegen het mijnen- en duikbootengevaar, dat daar het grootst is. Per groote haven zijn een dekkingsschip (flottiljevaartuig of kanonneerboot), 6 gewapende stoomtrawlers en 12 hulpmijnenvegers van 20 ton wel als een minimum te achten.

* * *

Het veilig stellen der overzeesche verbindingen vereischt dus een uitgebreid stelsel van militaire maatregelen. Het is niet mogelijk gebleken deze maatregelen in oorlogstijd te improviseren. Groote moeilijkheden werden tijdens den wereldoorlog ondervonden bij de bewapening der schepen, doordat door de burgerbevolking een verkiezingscampagne werd gevoerd, waarbij de aanschaffing van luchtafweergeschut werd geëischt voor de beveiliging der groote steden. Daardoor leed de koopvaardij in één jaar tijds veel meer verliezen aan menschenlevens dan alle groote steden te samen in vier jaren.²⁾

Die militaire maatregelen kosten veel geld. De scheepvaart en het havenbedrijf vormen echter vitale deelen van het bedrijfsleven in oorlogstijd. Van de wijze waarop zij functionneren is de stijging van de goederenprijzen in tijd van oorlog in sterke mate afhankelijk.

²⁾ Zooals bekend is, zijn op de begrooting 1938 gelden uitgetrokken voor de bewapening van koopvaardersschepen en is daarmee dus een eerste begin gemaakt.

De oorzaken van de stijging der vrachten in oorlogstijd.

De hoofdoorzaak van het stijgen der vrachten in oorlogstijd is gelegen in het tekort aan scheepsruimte. Dit tekort wordt veroorzaakt:

- a. door de verliezen als een gevolg van het optreden van vijandelijke kruisers, raiders, duikbooten, vliegtuigen en mijnen;
- b. door het requireeren van schepen ten behoeve van de eigen oorlogsmarine;
- c. door een ernstige vertraging in den nieuwbouw als gevolg van een tekort aan arbeiders en grondstoffen.

Voorts kan het feit, dat de outillage van een of meer havens geheel of gedeeltelijk door het leger en de vloot in gebruik zijn genomen een belangrijke vermindering in den turn-round doen ontstaan. Eveneens wordt de turn-round vertraagd, doordat vele havenarbeiders onder de wapenen zijn geroepen en luchtaanvallen op de havens plaats hebben. Ook wordt de distributie der aangevoerde goederen aanzienlijk vertraagd, door gebrek aan spoorwagens en het oproepen van schippers van de binnenvaart, terwijl de sleepdiensten gedesorganiseerd raken doordat machinisten, stokers en matrozen onder de wapenen moeten komen.

Zoo had men in Frankrijk in 1914 9.000 binnenschippers onder de wapenen geroepen, met het gevolg dat men in 1916 maar 6.200 binnenschepen in de vaart had, terwijl pas eind 1917 dit aantal op 9.700 was gebracht.

En tenslotte was een belangrijk deel van het personeel van de koopvaardij en de walorganisatie opgeroepen om dienst bij de marine te doen. De oorlogservaring heeft geleerd, dat indien niet reeds in vredetijd voor de bewapening der koopvaarders, het varen in convooi enz. de noodige voorbereidende maatregelen worden getroffen, de vrachten weldra tot ongekende hoogte stijgen. In herinnering moge worden gebracht, dat begin 1917 de graanvracht van de La Plata-rivier 16 maal zoo hoog, de rijstvracht van Rangoon 21 maal en de steenkolenvracht naar Port Said 25 maal zoo hoog was als in Augustus 1914.

Ook het varen in convooi vereischt zorgvuldige voorbereiding. Het is niet moeilijk een enkel convooi te organiseeren. Maar het is wel moeilijk een stelsel van convooien zoodanig te organiseeren, dat de vervoerscapaciteit der tonnage er zoo min mogelijk onderlijdt en de turn-round een redelijk economisch rendement geeft.

De technische organisatie van het convooistelsel.

Om een convooistelsel te kunnen organiseeren, moet men in de eerste plaats weten waar de schepen waarover men beschikt zich iederen dag bevinden. Bij de Engelsche admiraliteit had men een „Convoy Section” georganiseerd, waarbij de Ship Intelligence Service was ondergebracht. Op een kaartstelsel waren van ieder schip nauwkeurige gegevens omtrent tonnage, snelheid enz. verzameld, terwijl op de kaart middels een wijzer de plaats van dag tot dag werd bijgehouden, waarop het schip zich op een bepaalde route bevond. Alleen op deze wijze was het mogelijk de convooien op bepaalde punten, zooals Gibraltar, Dakar, Hampton Roads enz. te verzamelen voor de thuisreis.

In de groote havens werd bovendien een Convoy Committee opgericht bestaande uit reeders, havenautoriteiten, belanghebbenden uit den handel, spoorwegautoriteiten enz. Die commissie werkte samen met den Convoy Officer. Het Committee wees de plaats aan waar de schepen bij binnenkomst moesten gaan liggen, waartoe alle kaderuimte ge-pooled werd, organiseerde het regelmatig bunkeren en beladen der schepen en rapporteerde aan den Convoy Officer

zoodra een schip weer voor uitvaren gereed was. Daarna stelde de admiraliteit het vertrekkende convooi, dat uit de verschillende havens bijeen moest worden gebracht, samen. Begin 1918 was men er eindelijk in geslaagd weer de zelfde turn-round der schepen tot stand te brengen als in 1916, die echter nog altijd 25 pCt. minder bedroeg dan in 1914. Overigens vereischt het varen in convooi zelf, het „keeping their station” van de verschillende schepen, voorbereiding en oefening van het koopvaardijpersoneel.

Uit het bovenstaande is wel gebleken, dat men een goed georganiseerd convooistelsel maar niet dadelijk uit den grond kan stampen. Veel voorbereidend werk kan intusschen in tijd van vrede worden gedaan.

De invloed van de stijging der vrachten op de stijging der goederenprijzen.

Deze invloed wordt in den regel overdreven. De prijsstijging van graan met 16 sh. 2 d. per quarter vanaf April 1914 tot April 1915 werd maar voor 5 sh. 2 d. veroorzaakt door de hoogere vracht en de oorlogsriscoverszekering. De graanprijzen zelf waren echter door het afsluiten van de Zwarte Zee en de oogstmislukking in Australië sterk gestegen.

Toch zal men ook in een toekomstigen oorlog maatregelen moeten treffen om zeer belangrijke vrachtprijsstijgingen te bestrijden. Daartoe werd in Engeland al vroeg een licentiestelsel ingevoerd. Men verbood aan Britsche schepen groter dan 500 B.R.T. het maken van reizen buiten het British Empire, indien daartoe geen licentie was afgegeven door het Ship Licensing Committee. Voorts streefde men er naar door het uitgeven van licenties ervoor te zorgen, dat er b.v. op de „River-Plate-route” een zoodanig aanbod van tonnage voor het vervoer van granen was, dat de vraag daarnaar ruim werd overtroffen. Nooit is het echter op deze manier gelukt de vrachtprijzen te verlagen, wel echter om de verdere stijging te vertragen.

Maar toen het tekort aan scheepsruimte steeds nijpender werd, had dit gedwongen tonnageaanbod ten gevolge, dat er een tekort van aanvoer van andere goederen, zooals leder, papier, hout enz. ontstond, waardoor die goederen sterk in prijs stegen. Toen dan ook als gevolg van de algemeene prijsstijging moest worden overgegaan tot distributie van levensmiddelen en de particuliere handel werd uitgeschakeld, moest men zijn toevlucht nemen tot requisitie van alle beschikbare scheepsruimte, dus ook van de lijndiensten inclusief de walorganisatie, waarbij de zoogenaamde „Blue Book Rates”, die in den loop van 1915 definitief bij de requisitie van de hulpschepen voor de oorlogsmarine waren vastgesteld, als punt van uitgang dienden.

Teneinde de omloopsnelheid van de tonnage te bevorderen was men toen ook genoodzaakt 3/5 der schepen van de lijndiensten op de lange routes naar Australië en Azië, de Kaap enz. in te leggen op de route van Noord-Amerika tijdens de zoogenaamde „Atlantic Concentration”.

Dit is echter een maatregel, waartoe men alleen in den uitersten noodzaak mag overgaan, omdat vreemde concurrerende maatschappijen in den regel van de gelegenheid gebruik zullen maken, om de moeilijk verkregen goodwill en relaties der gedupeerde lijnmaatschappijen te doorbreken.

De scheepsbouw in oorlogstijd.

In Engeland was zelfs nog in het laatste kwartaal 1916 de nieuwbouw 100.000 ton achtergebleven bij die van 1915. Pas in 1917 werd als een gevolg van den onbeprekten duikbootenoorlog het nieuwbouw-program krachtig aangepakt. In 1917 begon men met de standaardisatie van den scheepsbouw en werden een twaalfstal typen standaardschepen ontworpen.

Daarnaast werkte het „British Marine Engineering Design and Construction Committee” normalisatievoorstellen uit, die ook na den oorlog voor den scheepsbouw van beteekenis zijn gebleven.

Door die standaardisatie van casco's, was het mogelijk dat de verschillende werven hun materieel onderling uitwisselden. Bovendien werd het aantal typen gewalst stalen huidplaten daardoor kleiner, zoodat de productie der walswerken daardoor belangrijk kon worden opgevoerd. Want veelvuldige wijzigingen in de instelling der walsen kon daardoor belangrijk worden beperkt.

Voorts werd veel tijd bespaard omdat centrale voorbereiding van het teekenwerk mogelijk was. Van zeer groote beteekenis bleek ook de standaardiseering der machines, vooral omdat juist de machinefabrieken het zwaarst waren getroffen door het onder de wapenen roepen van geschoolde arbeiders.

* * *

Die standaardschepen waren zoodanig ontworpen, dat verwisselen van scheepsruimte zoo min mogelijk moeilijkheden opleverde, zoodat zij dus een zoo groot mogelijk aantal *verschillende* goederen konden laden. Het waren bovenal „*Serviceable cargoboats, seaworthy, moderately fast, reasonably economical*”. De gemiddelde bouwtijd van het vrachtschip Type A van 5.030 B.R.T. heeft 270 dagen bedragen, dat van Type B groot 8.075 B.R.T. 307 dagen, wat voor de oorlogsomstandigheden, gezien het tekort aan arbeiders, staal en de herhaalde stakingen zeker een zeer gunstig resultaat mag worden genoemd. Het duurde echter nog tot 1918 alvorens de nieuwbouw de verloren gegane scheepsruimte vermocht te overtreffen.

In Frankrijk was de toestand veel ongunstiger omdat bijna alle werven op fabricatie van wapens en munitie waren ingesteld. Daar stonden vanaf 1914 zeventien groote mailboten op de helling, die in Juli 1917 nog steeds niet waren afgebouwd, mede door het gebrek aan arbeiders en plaatijzer. De reparatiewerkzaamheden aan 46 schepen lagen toen om diezelfde redenen al maanden lang stil.

De Geallieerden hebben den nieuwbouw aanvankelijk zeer ernstig verwaarloosd. De oorlogservaring heeft geleerd, dat deze fouten in een later stadium van den oorlog zeer moeilijk te herstellen zijn en dat voorbereidingen in vredetijd noodzakelijk zijn om den scheepsbouw in oorlogstijd tot de normale productie in staat te stellen.

Havencongestie.

De vervoerscapaciteit van een bepaalde hoeveelheid scheepsruimte is in sterke mate afhankelijk van de capaciteit van de ontladingshaven en van de vervoerscapaciteit der wegen, spoorwegen, waterwegen en kustvaart. Daartoe moet het gebruik der scheepsruimte en de distributiecapaciteit der havens gesynchroniseerd worden, daar anders congestie van de havens onvermijdelijk wordt.

Zoo ernstig was tijdens den oorlog de havencongestie te Rouaan en Le Havre, dat het in 1917 door Engeland aan Frankrijk toegestane kwantum kolen niet kon worden gelost. Ook in de Engelsche havens nam het euvel der havencongestie weldra zeer ernstige afmetingen aan. Sugar-, wheat-, wolgluts enz. waren een gewoon verschijnsel. Het ergste is de baconglut geweest van 1918 toen de ambtenaren van het Ministry of Food de fout begingen om in enkele weken de heele baconconsumptie van een heel jaar te willen importeerden, waarvoor de opslagruimte natuurlijk ontbrak. Alleen een zware vorst redde toen de „mild cured bacon” voor de menschelijke consumptie.

Een der hoofdoorzaken van deze opstoppen was echter, dat het „Ministry of Food” de voorraden direct vanuit de havens aan den kleinhandel distribueerde, waardoor de tusschenhandel met zijn opslag-

ruimte bij die distributie werd uitgeschakeld. Natuurlijk waren die gluts voor de snelle turn-round der schepen funest.

* * *

Men bestreedt de havencongestie in Engeland met de volgende middelen. Een Transportworkers Bataljon werd opgericht en geleidelijk uitgebreid tot 10.000 man. Zij werden als burgerhavenarbeiders betaald, stonden echter onder militaire tucht. Detachementen van het bataljon werden naar de havens gedirigeerd, waar een congestie dreigde te ontstaan.

Voorts werd een „Port and Transit Committee” ingesteld om de havencongestie tegen te gaan. Dit comité hief zware boeten van alle goederen, ook van Gouvernementsgoederen, die langer dan een bepaalden tijd in de magazijnen of op de kade bleven liggen. Ligruimte, magazijnruimte, spoorwagens van de verschillende maatschappijen werden gepooled en naar behoefte beschikbaar gesteld. Men kan niet anders zeggen dan dat op deze wijze inderdaad resultaten van beteekenis zijn bereikt. Het is echter wel duidelijk, dat bij de economische verdedigingsvoorbereiding in vredetijd met bovenstaande oorlogservaringen rekening dient te worden gehouden.

De prioriteitskwestie bij den import van voedsel en grondstoffen.

Toen zich tijdens den wereldoorlog vanaf medio 1917 het gebrek aan scheepsruimte zeer ernstig deed gevoelen, werd de kwestie van de prioriteit van den import urgent. Aanvankelijk had men een interdepartementale ambtelijke commissie in den loop van 1916 ingesteld om over prioriteitskwesties te beslissen, het „Tonnage Priority Committee”. In 1917 werd de prioriteitskwestie echter zoo belangrijk, dat men de beslissingen aan den Minister van Scheepvaart, de „Shipping Controller”, die practisch over dictatoriale bevoegdheden beschikte, overliet. Toen later echter het gebrek aan scheepsruimte zich ook zeer ernstig deed gevoelen bij de andere Geallieerden, geschiedde dit door de „Allied Maritime Transport Council”. Hierin had ieder der Geallieerden een of twee ministers als vertegenwoordiger, behalve Amerika, dat twee ambtenaren als vertegenwoordigers met uitvoerende bevoegdheden in den Council had. Dit lichaam maakte uit, hoeveel scheepsruimte de verschillende intergeallieerde Programme Committees voor goederen-import, tot hun beschikking kregen.

Een goede economische verdedigingsvoorbereiding eischt dan ook het scheppen van een organisatie, die namens het kabinet over de prioriteit van den invoer kan beslissen. Overigens is de oprichting van een ministerie van scheepvaart, zooals in Engeland is geschied, wel de meest practische oplossing gebleken, om de moeilijkheden, die de scheepvaart in oorlogstijd ondervindt, zoo snel mogelijk uit den weg te ruimen.

Slotopmerking.

Bovenstaande gegevens, ontleend aan de ervaringen der Geallieerden in oorlogstijd, maken niet in het minst aanspraak op volledigheid. De oorlogservaring heeft geleerd, dat men bij het stelsel van het benoemen van commissies ad hoc om opkomende moeilijkheden te overwinnen — het eenige stelsel, dat men toen practisch überhaupt kon volgen — zeer ernstige fouten heeft gemaakt. Door voorbereidend werk in vredetijd kan men thans veel van die fouten voorkomen. In 45 Engelsche havens is men dan ook reeds begin 1937 blijkens een bericht in de Deutsche Volkswirt” van 1937 p. 1174 tot het benoemen van de noodige studiecmissies overgegaan.

Dr. W. K. H. FEUILLETAU DE BRUYN.

HET JAARVERSLAG RIJKSDIENST WERKLOOSHEIDSVERZEKERING EN ARBEIDSBEMIDDELING OVER 1937.

Bovengenoemd jaarverslag is door den heer Keesing in dit blad besproken¹⁾, waarbij de schrijver een belangrijke opmerking maakt, die alleszins waard is nader bekeken te worden. Hij wijst er n.l. op, dat de Rijksdienst, als gevolg van eigen onderzoeken, in 1937 een bedrag van f 35.000 wegens onrechtmatige uitkeeringen terugvorderde, doch dat dit bedrag niet is uitgedrukt in een percentage van het totale bedrag aan in de onderzochte gemeenten verstrekte uitkeeringen.

Dat dit niet gebeurd is, schrijft hij toe aan technische redenen. Hij hoopt intusschen, zoo noodig, in een volgend verslag over dit punt wat naders te vinden.

Ook schrijver dezes zou het nuttig vinden, indien hieromtrent later iets meer kon worden medegedeeld.

Intusschen meent hij, dat de volgende opmerkingen wat meer licht over deze zaak kunnen doen schijnen.

* * *

De Rijksdienst der Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling stelt regelmatig in verschillende plaatsen onderzoeken in naar de gestie van de kasbesturen, waarbij uit den aard der zaak ervaring wordt opgedaan omtrent de wijze, waarop de gemeenten haar taak op het gebied der werkloosheidsverzekering verrichten.

Deze onderzoeken geschieden of per industrie, of per gemeente. Zoo hebben in verband met onregelmatigheden in de textielindustrie en de schoenindustrie, in verschillende plaatsen, waar die industrieën gevestigd zijn, onderzoeken plaats gehad. In de betrokken gemeenten zijn alleen de uitkeeringen van de kassen in bedoelde industrieën onderzocht. In andere gemeenten echter heeft het onderzoek zich uitgestrekt over alle in die gemeenten gevestigde kassen, maar hierbij moet men er rekening mede houden, dat de ambtenaren van den Rijksdienst, wanneer zij een gemeente bezoeken, in den regel geen gelegenheid hebben, zulk een bezoek nog in hetzelfde jaar te herhalen.

Wanneer nu b.v. in Augustus in een bepaalde gemeente een onderzoek wordt ingesteld, welk onderzoek zich dan zal uitstrekken over de uitkeeringen over de maanden Januari t/m. Juli, zou nagegaan kunnen worden, hoe de verhouding is van de door de ambtenaren van den Rijksdienst en de gemeente tezamen geconstateerde onrechtmatige uitkeeringen, in verhouding tot het totaal der in die periode verstrekte uitkeeringen.

Men kan echter bezwaarlijk het gevonden bedrag deelen op het totale bedrag der uitkeeringen *per jaar*, omdat de Rijksdienst zonder nader onderzoek geen controle heeft over de uitkeeringen, die na Augustus zijn verstrekt en het zeer de vraag is, of een gemeente, gesteld, dat zij haar taak tot Augustus min of meer verwaarloosde, deze daarna ernstiger zal opvatten.

Het schijnt mij om deze redenen wel heel moeilijk te voldoen aan den wensch, om op de door den heer Keesing gewenschte wijze gegevens te verstrekken over de verhouding van het bedrag der onrechtmatige uitkeeringen tot het totaal bedrag der uitkeeringen.

Van één gemeente ben ik evenwel in staat gegevens in den gewenschten vorm te verschaffen, omdat het onderzoek van den Rijksdienst zich in die gemeente toevallig over een geheel kalenderjaar heeft uitgestrekt. In de betrokken gemeente is in het kalenderjaar 1937 in totaal f 24.400 uitgekeerd.

¹⁾ Zie blz. 588 van E.-S.B., d.d. 3 Aug. 1938.

Door den Rijksdienst werd hiervan bevonden onrechtmatig te zijn f 2.034, terwijl de gemeente tegen geen enkele uitkeering bezwaar heeft gemaakt. De betrokken kasbesturen hebben genoemd bedrag zonder meer in de werklozenkas teruggestort. Hieruit blijkt, dat in deze gemeente over een heel jaar gerekend ruim 8 pCt. van de uitkeeringen onrechtmatig is geweest.

* * *

Verder moet nog worden opgemerkt, dat in § 13 van het jaarverslag van den Rijksdienst (Bezwaarschriften en beroepen) alleen melding wordt gemaakt van bezwaarschriften, overeenkomstig artikel 10 van het Werkloosheidsbesluit 1917.

Na ontvangst van de kennisgeving van door de kasbesturen verstrekte uitkeeringen maken echter vele gemeenten niet aanstonds tegen de uitkeeringen bezwaar op grond van artikel 10 van het Werkloosheidsbesluit 1917, doch deelen aan de betrokken hoofd- of afdelingsbesturen mede, dat men teveel, of ten onrechte, uitkeering heeft gegeven. De kasbesturen herzien, bij accoordbevinding, die uitkeeringen onmiddellijk en daarmee wordt dan ook rekening gehouden bij het inzenden van de modellen 63 (opgave van de verstrekte uitkeeringen) aan den Rijksdienst.

Wanneer men b.v. het verslag van de werkloosheidsverzekering van de gemeente 's-Gravenhage over het jaar 1936 nagaat, blijkt daaruit duidelijk, in welke mate dit systeem wordt toegepast. In 280 gevallen werden terugstortingen verkregen op de laatstbedoelde wijze tot een bedrag van f 2250, in 123 gevallen werd bezwaar gemaakt, krachtens artikel 10 van het Werkloosheidsbesluit 1917 tot een totaal bedrag van pl.m. f 4300.

Het is mij bekend, dat de gemeente Rotterdam in 1937 slechts in vier gevallen tot een bedrag van pl.m. f 60 op de in art. 10 van het Werkloosheidsbesluit 1917 bepaalde wijze bezwaar gemaakt heeft tegen kasuitkeeringen, maar er waren 472 gevallen, waarin ondershands op herziening van verstrekte uitkeeringen werd aangedrongen, welke gevallen betrekking hadden op een bedrag van pl.m. f 2500.

Andere gemeenten, bijv. Amsterdam en Deventer, handelen evenzoo.

* * *

Uit het vorenstaande blijkt wel, dat men uit het jaarverslag van den Rijksdienst slechts in beperkte mate een inzicht kan krijgen in de wijze, waarop de bestuurders van werklozenkassen bij het verstrekken van uitkeeringen uit die kassen handelen.

Vrij volledige gegevens bezitten wij als het betreft bezwaarschriften ingevolge art. 10 van het Werkloosheidsbesluit 1917.

Als de gemeentebesturen bij hun controle op andere wijze tewerk gaan, komt dit natuurlijk wel tot uitdrukking in de eindcijfers van de uitkeeringen, maar uit het laatste verslag van den Rijksdienst kan men niet opmaken, in welke mate door deze wijze van werken resultaat bereikt wordt.

Wellicht kan het volgende verslag hierover wat meer bieden.

Tenslotte moet men niet voorbijzien, dat door gemis aan controle, primair van de gemeenten, subsidiair van het Rijk, niet alle onrechtmatige uitkeeringen achterhaald worden. Daarom zegt een percentage, als de heer Keesing wenscht, wel veel, maar niet alles.

Scherpe controle op de uitkeeringen uit de werklozenkassen, zoowel van Rijk als gemeenten, is noodig en ik weet, dat vele pennenmeesters dit met mij eens zijn.

Mr. H. J. MORREN.

AANTEKENINGEN.

Reorganisatie der sociale verzekering.

Dezer dagen verscheen een rapport, uitgebracht door een Commissie uit het Nederlands Verbond van Vakverenigingen en de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij, waarin voorstellen worden gedaan tot reorganisatie der sociale verzekering¹⁾.

Het is voor het eerst, dat van particuliere zijde het vraagstuk der sociale verzekering op zo uitvoerige wijze is behandeld.

De vier hoofdstukken van het rapport geven richtlijnen voor vrijwel alle belangrijke vraagstukken, welke in de naaste toekomst ten aanzien van de sociale verzekering aan de orde zullen komen.

De Commissie heeft zich niet bezig gehouden met het onderzoeken van de gebreken, welke aan de bestaande regelingen der sociale verzekering in ons land kleven, maar zij heeft een algemeen plan opgesteld, dat in al zijn onderdelen een eenheid vormt.

De bedoeling is te vermijden, dat in de toekomst incidentele wijzigingen in de sociale verzekering worden voorgesteld en aangebracht, zonder dat de betekenis daarvan voor het geheel der sociale verzekering wordt overzien.

Het plan van de Commissie is bedoeld als een kompas, waarop dan althans de vertegenwoordigers der moderne arbeidersbeweging kunnen zeilen²⁾.

Ongevallen- en ziekteverzekering.

Het eerste hoofdstuk van het Rapport behandelt de organisatie der sociale verzekering. Daarbij staan twee beginselen voorop:

1o. de sociale verzekering als zodanig mag de concurrentiepositie der ondernemingen niet beïnvloeden en vervolgens:

2o. bij de uitvoering der sociale verzekering mag geen concurrentie bestaan tussen de uitvoeringsorganen.

Het voorgestelde organisatie-schema gaat uit van een splitsing tussen de rentenverzekeringen en de overige delen der sociale verzekering.

De Commissie stelt daarom voor, de z.g. kleine ongevallen (d.w.z. ongevallen, welke niet langer dan 42 dagen arbeidsongeschiktheid ten gevolge hebben), voor zo ver de uitkeringen betreft, gelijk te stellen met ziektegevallen. Dit brengt mede, dat er voor de rentenverzekeringen één risico-drager is. Voor de kleine ongevallen- en ziekteverzekeringen zijn er meer risicodragers. Deze zijn gedacht als zuivere vakbedrijfsverenigingen.

Deze bedrijfsvereniging zal zijn een publiekrechtelijk orgaan in het bedrijf, ingesteld krachtens de wet, waarvan de werkgevers en de arbeiders in het onderhavige bedrijf deel uitmaken.

De indeling van het bedrijfsleven zal zodanig zijn, dat de bij elkaar behorende bedrijfsgroepen en bedrijfstakken in één bedrijfsvereniging worden ondergebracht.

Van een z.g. rest-orgaan behoeft in dit stelsel geen sprake te zijn, omdat ene algemene regel kan worden gesteld voor de indeling van die ondernemingen, welke op het eerste gezicht niet bij een bepaalde bedrijfsvereniging zijn onder te brengen.

Van onfaire concurrentie, waarover thans bij de uitvoering van de Ziektewet zo vaak wordt geklaagd, doordat het ene uitvoeringsorgaan te verzekeren

¹⁾ Deze Commissie bestond uit de heren E. Kupers (Voorzitter), Mr. S. Mok (Secretaris), J. W. van Achterbergh, S. de la Bella Jr., J. A. Berger, E. Boekman, Mr. H. O. Drilmsma, W. Drop, H. van Dugteren, J. Hilgenga, J. v. d. Kieft, K. Lindner, Mr. M. J. A. Moltzer, F. S. Noordhoff, Dr. J. v. d. Tempel, J. Wüarda en (nu wijlen) Ants L. Heijermans. Het rapport telt p.m. 110 blz. en is in de boekhandel verkrijgbaar.

²⁾ Om redenen van praktische aard, ontleend aan de eigenaardige ontwikkeling in ons land, heeft de Commissie de werkloosheidsverzekering buiten haar beschouwingen gelaten.

werkgevers aftroggelt van het andere, zal in dit stelsel geen sprake kunnen zijn: elke onderneming kan slechts deel uitmaken van de bedrijfsvereniging, waarbij zij van overheidswege is ingedeeld.

De taak van de bedrijfsverenigingen zal beperkter zijn dan die van de bedrijfsverenigingen, welke thans de Ziektewet en de Land- en Tuinbouwongevallenwet uitvoeren. Toch blijft deze taak omvangrijk genoeg.

De bedrijfsverenigingen gaan vaststellen: de premie; de gevarentarieven; zij voeren uit regelingen inzake bovenwettelijke uitkeringen en zij beleggen de reserves voor de ziekengeldverzekering.

Als risicodragers voor de overige verzekeringen treedt, zoals reeds gezegd is, op één orgaan, een Verzekeringsraad, waarover nog nader zal worden gesproken.

De dagelijkse uitvoering van de verzekering zal in handen zijn van districtsorganen. Dit zijn dus territoriale organen, in vele opzichten te vergelijken met de Raden van Arbeid. Het is het distriktsorgaan, dat dagelijks in aanraking komt met de verzekerden. In elk district — te veel districten zullen er niet mogen komen — zal een dergelijk orgaan worden ingesteld, waarvan de dagelijkse leiding in handen is van een Directeur, ter zijde gestaan door een bestuur, uit arbeiders en werkgevers samengesteld.

De taak van een districtsorgaan is:

1. Ten aanzien van de ziekte- en de kleine ongevallenverzekering: de dagelijkse uitvoering van de wet; de beslissing over uitkeringen; het geven van opdrachten inzake de contrôle; de zorg voor de betaling van de uitkeringen; enz.

2. Voor de rentenverzekeringen (z.g. grote-ongevallen- en invaliditeits- en ouderdomsverzekering): het uitvoeren van de opdrachten van de Verzekeringsraad; de uitbetaling van door deze Raad vastgestelde renten e.d.

3. Voor alle verzekeringen: het innen van de premie; het verzamelen van loongegevens.

De Verzekeringsraad zal, zoals reeds werd opgemerkt, een zeer belangrijke positie in de organisatie der sociale verzekering innemen. In wezen is hij de opvolger van de Rijksverzekeringsbank, maar zijn bevoegdheden zullen groter zijn, omdat de Commissie deze Raad ziet als een autonoom, publiekrechtelijk lichaam met verordenende bevoegdheid, ingesteld krachtens Art. 155 der Grondwet.

Wat thans het bestuur van de Rijksverzekeringbank is, zal in de toekomst zijn het Directorium van de Verzekeringsraad.

De Verzekeringsraad zelf zal worden benoemd door de Kroon; hij bestaat uit een gelijk aantal vertegenwoordigers van de werkgevers, van de arbeiders en van de Regering.

De taak van deze Verzekeringsraad is:

a. Ten aanzien van de ziekte- en de kleine-ongevallenverzekering: het financieel beheer (verdeling van de premie-inkomsten en van de uitgaven over de bedrijfsverenigingen); het goedkeuren van de besluiten van de Bedrijfsverenigingen, welke een algemeen bindend karakter hebben; het zo nodig ter vernietiging aan de Kroon voordragen van andere beslissingen van de bedrijfsverenigingen; het goedkeuren van de begroting voor het medisch orgaan en het toezicht op de handelingen daarvan;

b. voor de rentenverzekeringen: het dragen van het risico (volledig beheer van de fondsen); het vaststellen, herzien en intrekken van renten;

c. voor alle verzekeringen: algemeen controlerende bevoegdheid; het vaststellen van voorschriften voor de districtsorganen; het benoemen van de Directeuren van de districtsorganen; het samenstellen van verslagen en statistieken; het adviseren aan de Regering over onderwerpen betreffende de sociale verzekering; het treffen van maatregelen ter vermindering van de risico's voor de verzekering en ter verbetering van de gezondheidstoestand der verzekerden.

Uit het bovenstaande blijkt, dat er zal worden ingesteld een medisch orgaan.

De Commissie meent, dat het wenschelijk is, dat voor de gehele sociale verzekering één onafhankelijk medisch orgaan wordt gevormd, waardoor de daartoe behorende medici een onafhankelijke positie krijgen tegenover de risicodragende en uitvoerende organen der sociale verzekering. De verzekerden zullen dan in den controlerenden arts niet meer behoeven te zien een tegenpartij, maar een onpartijdige instantie.

De leiding van dit orgaan zal in hoofdzaak in handen zijn van medici, waarvan één als voorzitter fungeert. De benoeming van deze leiding geschiedt door de Kroon op aanbeveling van de Verzekeringsraad.

De artsen van het medisch orgaan ontvangen van de districtsorganen de opdrachten om te controleren en brengen aan deze hun rapporten uit, terwijl voor de rentenverzekeringen de Verzekeringsraad deze opdracht aan het districtsorgaan geeft.

De band met de Verzekeringsraad wordt gelegd, doordat de voorzitter van het medisch orgaan als Regeringsvertegenwoordiger deel uitmaakt van de Verzekeringsraad, terwijl het algemene toezicht op het medisch orgaan eveneens door deze Raad wordt uitgeoefend.

Uit het bovenstaande blijkt, dat in de organisatie der sociale verzekering ingrijpende wijzigingen worden voorgesteld.

Eenheid van uitvoering wordt beoogd, zodat de grote verscheidenheid van uitvoeringsorganen, welke wij thans kennen, zal verdwijnen.

Bedrijfsverenigingen, Raden van Arbeid, afdelingskassen, eigen-risico-dragers, risico-overdracht, dit alles zal tot het verleden behoren en vervangen worden door een stelselmatig opgebouwd geheel, waarbij de vakbedrijfsverenigingen als risicodragers een belangrijke rol gaan spelen, terwijl daarnaast, vooral voor zo ver de niet-rentenverzekeringen betreft, de territoriale uitvoeringsorganen een zeer zelfstandige taak krijgen. De positie van de Verzekeringsraad waarborgt echter, dat hierdoor geen anarchie kan ontstaan. Deze Raad zal coördinerend en regelend optreden.

Invaliditeits- en Ouderdomsverzekering.

In het tweede hoofdstuk van het Rapport wordt het vraagstuk van de invaliditeits- en ouderdomsverzekering behandeld.

Uitvoerig wordt hierin de toestand van de fondsen geschetst en nagegaan, hoe deze is ontstaan.

De Commissie legt de nadruk op het bekende feit, dat de Staat thans aan het Ouderdoms- en Invaliditeitsfonds een schuld heeft terzake van de reeds toegekende en dus onvoorwaardelijke rechten van de verzekerden, welke f 767 miljoen bedraagt. Deze schuld zal op de duur oplopen tot 1½ milliard per jaar, hetgeen betekent, dat de Staat per jaar (berekend naar een rente van 4 pCt.) een bijdrage zal moeten geven van 60 miljoen.

De Commissie stelt zich op het standpunt, dat, om de aanspraken krachtens de Invaliditeitswet buiten gevaar te brengen, het stelsel van fondsvorming onafwendbaar is. Voor de argumenten, welke hiervoor

MAANDCIJFERS.

Indexcijfers van Nederlandsche aandelen. ¹⁾

Indexcijfers van 12 aandeelengroepen der Amsterdamsche effectenbeurs. Basis 2 Januari 1929 = 100.

De Bank voor Handel en Scheepvaart te Rotterdam zendt ons onderstaand overzicht:

	Banken	Kunstzijde	Industrie	Electriciteit	Handel-ondern.	Mijnbouw	Olie	Rubber	Scheepvaart	Suiker	Tabak	Thee	Totale beurswaarde
Gem. '29	101.9	73.1	119.-	114.4	95.6	88.6	99.1	100.2	95.-	99.9	87.3	92.7	103.2
" '30	94.2	34.1	90.1	100.4	71.6	63.9	93.1	52.1	71.-	76.2	65.5	74.5	84.3
" '31	73.6	22.7	60.7	83.-	52.2	45.9	52.3	48.2	47.1	46.3	45.5	46.3	55.1
" '32	48.3	13.6	45.6	70.7	38.4	33.4	34.1	17.6	29.3	27.-	25.8	30.8	37.-
" '33	51.5	10.7	48.7	80.7	41.-	40.-	41.-	26.7	28.2	27.4	25.4	39.5	40.5
" '34	47.1	16.7	48.1	77.-	37.7	47.3	39.-	40.6	22.2	23.2	26.2	50.2	39.4
" '35	50.-	14.1	52.1	69.9	39.7	49.4	43.8	43.2	23.7	24.4	29.3	47.1	42.-
" '36	56.8	13.9	57.6	78.2	50.2	58.2	73.1	58.7	34.8	37.1	44.8	51.5	55.2
" '37	73.3	26.2	77.8	108.5	78.-	77.-	99.-	101.1	73.6	60.4	59.-	76.4	77.7
Jan. '37	72.2	20.5	77.5	95.-	71.4	77.2	102.2	103.9	61.5	60.9	60.2	70.5	77.2
Febr. "	77.1	26.4	79.5	105.4	78.5	80.3	107.6	110.8	64.3	62.2	64.9	80.5	81.3
Mrt. "	76.5	31.-	79.8	103.5	81.4	87.4	106.1	129.3	73.-	65.9	65.5	86.3	82.7
April "	75.-	30.1	77.8	101.4	78.4	81.7	102.4	117.5	77.6	62.4	61.8	83.8	80.-
Mei "	72.6	28.4	76.9	101.6	77.6	76.8	102.1	110.1	74.4	61.3	60.-	76.8	78.6
Juni "	72.8	27.6	77.-	106.3	79.8	78.-	103.8	104.8	73.5	63.5	59.2	74.4	79.1
Juli "	74.4	28.9	78.8	115.1	83.3	80.5	102.3	106.3	78.8	64.5	60.9	78.4	80.2
Aug. "	77.4	30.9	82.9	120.7	87.4	82.9	105.-	110.5	87.9	67.7	63.5	82.4	83.8
Sept. "	74.5	28.3	80.4	118.4	82.4	78.4	98.-	99.3	82.4	61.3	57.9	79.6	79.2
Oct. "	69.-	22.5	74.5	109.6	72.7	66.7	88.5	76.4	71.7	52.7	51.-	69.8	71.1
Nov. "	68.9	20.2	74.3	109.1	71.3	66.1	83.5	70.7	67.9	49.8	51.-	67.1	69.-
Dec. "	69.1	19.6	74.-	114.5	71.1	66.9	87.3	73.2	67.6	51.9	52.2	66.6	70.3
Jan. '38	71.1	19.2	77.1	118.7	72.5	70.1	90.8	76.-	70.7	54.5	55.1	69.8	73.-
Feb. "	71.-	18.1	78.6	119.1	71.8	71.9	88.-	72.1	68.1	52.-	56.1	68.2	72.2
Mrt. "	69.8	18.-	76.7	118.7	69.7	72.5	82.8	68.2	65.6	50.5	54.6	66.8	69.7
April "	68.1	16.5	75.4	120.6	68.2	68.9	80.7.	63.9	63.6	48.8	51.7	64.4	67.7
Mei "	67.4	16.4	75.8	122.2	69.3	69.5	79.3	64.3	64.1	49.1	50.9	63.7	67.4
Juni "	64.-	16.2	75.1	124.2	68.9	71.8	79.9	64.1	62.5	51.7	49.6	64.1	66.8
Juli "	67.8	19.4	76.2	130.7	72.2	75.4	85.4	77.5	66.4	56.3	52.8	68.3	70.6
Aug. "	67.5	19.1	75.7	126.9	72.4	74.9	84.7	76.8	64.5	57.-	52.2	69.2	70.2

Indexcijfer der totale beurswaarde 3 Januari 1938 f 4.005.990.000 = 100.

5 Jan. 101.2	2 Feb. 101.9	2 Mrt. 103.2	6 April 92.2	4 Mei 95.1	1 Juni 91.3	6 Juli 99.6	3 Aug. 99.8
12 " 103.-	9 " 100.5	9 " 102.6	13 " 96.5	11 " 96.1	8 " 92.9	13 " 99.9	10 " 100.-
19 " 103.-	16 " 100.2	16 " 98.6	20 " 97.-	18 " 95.8	15 " 94.2	20 " 100.1	17 " 98.2
26 " 103.4	23 " 103.3	23 " 97.1	27 " 96.7	25 " 93.2	22 " 96.4	27 " 100.-	24 " 98.8
		30 " 88.4			29 " 97.7		

¹⁾ Men zie voor de toelichting op dit overzicht het nummer van E.-S.B. van 12 Febr. 1936, blz. 120.

Nadruk verboden.

worden aangevoerd en de bezwaren tegen het omslagstelsel zij naar het Rapport zelf verwezen.

Voorts wenst de Commissie, dat voor het regelmatig toenemende aantal onverzorgden, dat de 65-jarige leeftijd bereikt, een kosteloos staatspensioen wordt geschapen.

Alle Nederlanders, die ouder zijn dan 65 jaar en niet in de Inkomstenbelasting zijn aangeslagen, zullen recht moeten hebben op een staatspensioen van *f* 3.— per week voor ongehuwden en van *f* 5.— per week voor een echtpaar.

Voor de toekomst acht de Commissie het noodzakelijk, dat ieder, die eenmaal verzekeringsplichtig wordt krachtens de Invaliditeitswet, dit ook blijft. Aangezien vrijwel ieder in zijn jeugd wel in loondienst is geweest, betekent dit, dat op de duur het gehele Nederlandse volk zal worden verzekerd.

De betekenis en in het bijzonder de kosten van het staatspensioen zullen op de lange duur dus betrekkelijk gering worden, hoewel het de bedoeling van de Commissie is, dat ieder, die om welke reden dan ook beneden de grens van de Inkomstenbelasting blijft, dit staatspensioen zal ontvangen.

Sociale verzekering voor de middenstand.

In het *derde hoofdstuk* wordt het vraagstuk van de sociale verzekering voor de middenstand behandeld.

De Commissie bevond zich hier op een terrein, waaromtrent wel veel wenselijkheden zijn geuit, vooral in de laatste jaren, maar waarover concrete gegevens ontbreken. Ook in het buitenland is een sociale verzekering voor de middenstand onbekend.

De conclusie van de Commissie is, dat een behoorlijke verzorging van middenstanders bij ouderdom, invaliditeit, ziekte en ongevallen slechts mogelijk is, wanneer deze van overheidswege algemeen verplicht wordt gesteld.

Een inkomensgrens acht de Commissie niet mogelijk. Zij is geneigd, de grens tussen kleine en meer draagkrachtige zelfstandigen te stellen op *f* 3000 inkomen per jaar, maar zij wijst er op, dat het herhaaldelijk voorkomt, dat middenstanders jarenlang een zeker inkomen genieten, dat onder de invloed van bepaalde omstandigheden plotseling aanzienlijk en vaak zelfs blijvend kan dalen.

Het is dan op latere leeftijd vooral bij de ouderdoms- en invaliditeitsverzekering uiterst moeilijk mensen nog in de verzekering op te nemen, die voor dien niet verzekerd waren.

De Commissie meent, dat een inkomensgrens dus

niet wenselijk is. De rem tegen te hoge uitkeringen zou kunnen worden gevonden, evenals zulks bij de Ongevallenwet het geval is, door het dagloon, waarover wordt uitgekeerd, op een bepaald maximum te fixeren.

Moelijkheden in de administratie brengt dit niet mee, omdat bij de aanvang van de verzekering toch vrijwel iedere zelfstandige er onder zal vallen, ook al zou men een inkomensgrens stellen. Op jeugdige leeftijd zal immers vrijwel iedereen minder verdienen dan het maximum.

Ziekenzorg.

Het *vierde hoofdstuk* van het rapport behandelt de ziekenzorg en het ziekenfondswezen.

Ten aanzien van het ziekenfondswezen wenst de Commissie, dat in elke gemeente of groep van kleine gemeenten slechts één ziekenfonds zal bestaan. Waar er thans meer bestaan, zal tot samensmelting moeten worden overgegaan.

Aansluiting bij ziekenfondsen zal verplicht moeten worden gesteld voor allen, die een inkomen van minder dan *f* 3000 hebben. Daarnaast zou onder bepaalde voorwaarden ook voor hen, die een hoger inkomen verdienen, het lidmaatschap van de ziekenfondsen moeten worden open gelaten, onder waarborging van de belangen van de artsen, e.d.

De besturen van de ziekenfondsen moeten in grote meerderheid bestaan uit vertegenwoordigers der verzekerden. Of de deelnemers (artsen, apothekers e.d.) een plaats in het bestuur moeten hebben, zal elk fonds in verband met de plaatselijke omstandigheden moeten beslissen.

Hetzelfde geldt ten aanzien van de vrije artsenuitkeuze. De Commissie acht bindende, wettelijke regelingen hieromtrent niet gewenst.

De ziekenfondsen zullen in federatief verband districtsfondsen vormen, welke algemene hygiënische behalangen behartigen en daartoe zo nodig subsidie van de overheid ontvangen.

Het overheidstoezicht over de ziekenfondsen zal worden opgedragen aan een centrale raad, waarin naast vertegenwoordigers van de overheid zitting krijgen vertegenwoordigers der organisaties van ziekenfondsen, geneesheeren e.d. en van de arbeidersvakcentralen.

Uit overheidssubsidie en uit een bijdrage van de werkgevers van 4 per duizend van het volgens de Ziektewet verzekerde loon (vgl. art. 126 Ziektewet) zal een fonds worden gevormd voor geneeskundige be-

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	28 Aug.-3 Sep. 1938	Sedert 1 Jan. 1938	Overeenk. tijdvak 1937	28 Aug.-3 Sep. 1938	Sedert 1 Jan. 1938	Overeenk. tijdvak 1937	1938	1937
Tarwe	69.138	781.340	1.087.571	1.000	5.295	17.735	786.635	1.105.306
Rogge	18.050	131.951	171.282	—	—	2.875	131.951	174.157
Boekweit	150	12.578	11.603	—	—	—	12.578	11.603
Mais	29.013	849.322	733.318	3.178	66.623	115.568	915.945	848.886
Gerst	17.128	280.408	189.417	300	11.504	6.689	291.912	196.106
Haver	6.525	131.845	94.716	200	8.312	3.180	140.157	97.896
Lijnzaad	4.300	118.886	134.224	11.576	160.749	156.258	279.635	290.482
Lijnkoek	1.150	40.677	50.676	—	125	—	40.802	50.676
Tarwemeel	682	39.672	25.705	186	8.710	4.579	48.382	30.284
Andere meelsoorten	1.031	21.793	26.175	120	3.779	2.765	25.572	28.940

Noot bij groothandelsprijzen. (Zie blz. 670/671)

¹⁾ *Tarwe*: Tot Jan. 1931 Hard Winter No. 2; van Jan. 1931 tot 26 Sept. 1932 79 kg La Plata; van 26 Sept. 1932 tot 5 Febr. 1934 Manitoba No. 2; van 5 Febr. 1934 tot 6 Juli 1936 80 kg La Plata; van 6 Juli 1936 tot 30 Nov. 1936 Manitoba; van 30 Nov. 1936—2 Aug. 1937 Bahia Blanca; van 2 Aug.—16 Aug. 1937 La Plata; van 16—23 Aug. 1937 Bahia Blanca; van 23 Aug. 1937—19 Juni 1938 La Plata; van 19 Juni—15 Aug. 1938 Bahia Blanca; van 15 Aug.—5 Sept. 1938 Hardwinter No. 2. *Rogge*: Tot Jan. 1928 Western; vanaf Jan. 1928 tot 16 Dec. 1929 American No. 2; van 16 Dec. 1929 tot 26 Mei 1930 74/5 kg Hongaarsche; vanaf 26 Mei 1930 tot 23 Mei 1932 74 kg Zuid-Russische; van 23 Mei 1932 tot 2 Oct. 1933 No. 2 Canada; van 2 Oct. 1933—25 Oct. 1937 La Plata. *Gerst*: Tot Jan. 1928 Malting; van Jan. 1928 tot 9 Febr. 1931 American No. 2; van 9 Febr. 1931 tot 23 Mei 1932 64/5 kg Zuid-Russische; van 23 Mei—19 Sept. 1932 No. 3; van 19 Sept. 1932 tot 24 Juli 1933 62/63 kg Zuid-Russische; van 24 Juli 1933—7 Oct. 1935 64/65 kg La Plata; van 7 Oct. 1935—18 Mei 1936 62/63 kg Zuid-Russische; van 18 Mei 1936—23 Aug. 1937 64/65 kg La Plata; van 23 Aug. 1937—1 Jan. 1938 64/65 kg Russische; van 1 Jan. 1938—31 Jan. 1938 65/6 kg Russische. *Mais*: Tot Jan. 1937 2000 kg La Plata. *Lijnzaad*: Vanaf 1 Jan. 1938 per 1000 kg, tevoren per 1600 kg. De vroegere prijzen werden herleid op basis van 1000 kg.

handeling der verzekerden en voor verpleging in ziekenhuizen, herstellingssoorten e.d.

Het beheer van dit fonds wordt opgedragen aan een commissie uit de Verzekeringsraad en de Centrale Ziekenfondsraad.

Wat de overheidsbemoeiing met de geneeskundige verzorging betreft, stelt de Commissie voor, dat het Rijk bij de Wet in bepaalde districten wordt verdeeld en dat in elk dier districten een gezondheidsdienst zal worden opgericht. Hun taak zal vooral liggen op het terrein van de preventieve geneeskunde.

Ook deze districtsfondsen worden centraal gecoördineerd.

Mr. S. Mok.

MAANDCIJFERS.

EMISSIES IN AUGUSTUS 1938.

Prov. en Gemeentel. Leeningen ¹⁾ f 1.933.000,— zijnde:

Nederland

Gem. Helmond f 881.000 ²⁾

3¼% obl. à 100% f 881.000

Gem. Nijmegen f 1.052.000 ³⁾

3¼% obl. à 100% „ 1.052.000

Bank- en Credietinstellingen „ 1.600.000,— zijnde:

Nederland

Aandeelen:

N.V. Bank voor Onroerende

Zaken f 1.000.000 aand. ⁴⁾

à 160% f 1.600.000

Industriele ondernemingen f 252.000,— zijnde:

Nederland

Aandeelen:

J. A. Carp's Garenfabrieken

N.V. f 252.000 aand. ⁵⁾ à

100% f 252.000

Kerkelijke Leeningen „ 77.000,— zijnde:

Nederland

Geref. Kerk van Andijk

f 72.000 3½% obl. à 100% f. 72.000

R.K. Stichting „Sint Jans

Gasthuis" f 128.000 ³⁾ 3½%

obl. à 100% „ 5.000

Totaal f 3.862.000,—

¹⁾ Bovendien conversie: Gem. Hilversum f 9.825.000 3¼% 25-j. obl. à 98¼%, waarvan reeds f 1.000.000 op emissievoorwaarden is geplaatst. Id. f 2.686.000 2½% 5-j. obl. à 102%, waarvan reeds f 1.500.000 op emissievoorwaarden is geplaatst; id. f 3.279.000 2½% 10-j. obl. à 100½%, waarvan reeds f 1.000.000 op emissievoorwaarden is geplaatst.

²⁾ Van de totale leening, groot f 1.131.000 is reeds een bedrag van f 250.000 op emissievoorwaarden geplaatst.

³⁾ Van de totale leening, groot f 3.302.000 is reeds een bedrag van f 2.250.000 op emissievoorwaarden geplaatst.

⁴⁾ Recht van voorkeur voor aandeelhouders 1:2.

⁵⁾ Uitsluitend voor houders van „Bewijzen van recht van inschrijving”.

⁶⁾ Van het netto-provenu der leening is een bedrag van f 123.000 voor conversie afgetrokken.

Voorts werd hier te lande de inschrijving opengesteld op een beperkt bedrag:

3¼% pandbrieven in stukken van 100 Eng. Pond Sterling N.V. Rott. Scheepshypotheekbank à 75%;

cert. van 10 gew. aand. van elk 5/- nom. Roan Antelope Copper Mines Ltd. à pl.m. 302½%;

cert. van 10 gew. aand. van elk \$2.- Spiegel Inc. à pl.m. \$ 11.- p.a.;

cert. van 5 aand. ad 5 Zuid-Afr. shilling elk Rand Mines Limited à pl.m. f 440 p. cert.;

cert. van 10 gew. aand. Industrial Rayon Corp. à pl.m. \$ 19½ p.a.;

cert. van 10 gew. aand. z.n.v. van The Celotex-Corp.

Emissies in 1938.

(In Gulden)

	Nieuw kapitaal:		Conversie:
	Obligatiën	Aandeelen	
Jan.	2.461.075,—	1.740.000,—	4.201.075,—
Febr.	9.267.401,25	636.000,—	9.903.401,25
Maart ...	17.951.327,50	1.650.000,—	19.601.327,50
April	466.292,50	157.500,—	623.792,50
Mei	20.122.140,50	—	20.122.140,50
Juni	24.164.620,—	5.856.250,—	30.020.870,—
Juli	27.838.264,50	375.000,—	28.213.264,50
Aug.	2.010.000,—	1.852.000,—	3.862.000,—
	104.281.121,25	12.266.750,—	116.547.871,25

ONTVANGEN BOEKEN.

Fondscatalogus van uitgaven voor het hoger onderwijs en algemene werken. (Groningen 1938; J. B. Wolters).

Die Nichteisen-Metalle im Welthandel, ein Beitrag zur Weltmarktbeobachtung mit Tabellen und Schaubildern door Dr. Paul Deutsch, Professor der Betriebswirtschaftslehre in Leipzig. (München en Berlijn 1938; C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung. Prijs R.M. 2.—).

STATISTIEKEN.

Laatstbekende noteringen te Amsterdam en Rotterdam op 1 Sept. 1938 voor *telegrafische* uitbetaling op:

	Gulden per	Pari	Koers	Bank-disconto
<i>Europa.</i>				%
Londen *)	£	—	8.92½	
Berlijn *)	100 Mark	59:26 ⁸	73.57½	4
Parijs *)	100 Franc	—	5.00½	2½
Brussel *)	100 Belga	24.90 ⁶	30.98½	3
Luxemburg	100 Franc	6.22 ⁶	6.20	
Zürich *)	100 „	—	41.90	1½
Praag	100 Kronen	—	6.34½	3
Boedapest	100 Pengö	43.51	36.12½	4
Boekarest	100 Lei	1.48 ⁸	1.35	3½
Sofia	100 Leva	1.79 ⁷	2.25	6
Belgrado	100 Dinar	—	4.22½	5
Istanbul	Turksch £	—	1.46	
Athene	100 Drachme	—	1.65	6
Milaan	100 Lira	—	9.67½	4½
Madrid ⁵⁾	100 Peseta	48.—	21.50 ⁵⁾	5
Lissabon	Escudo	—	8.10	4
Kopenhagen *)	100 Kronen	—	39.82½	4
Oslo *)	100 „	—	44.85	3½
Stockholm *)	100 „	—	46.—	2½
Reickjavick	100 IJsl. Kr.	—	40.35	
Warschau	100 Zloty	27.90 ⁹	34.55	4½
Kovno (Litauen)	100 Lita	24.88	50.—	5
Riga (Letland)	100 Lat	48.—	36.—	5-5½
Tallinn (Estland)	100 Estl. Kr.	—	30.87½	4½
Helsingfors	100 Finmrk.	—	3.94	4
Moskou	Tjerwonets (100 Roebel)	—	36.— ⁵⁾	
Danzig	100 Gulden	27.90 ⁹	34.52½	4
<i>Amerika.</i>				
New-York *)	\$	1.46 ⁹	1.83½	1
Montreal	Canad. \$	—	1.83½	2½
Mexico	Mex. Dollar	—	—	
Buenos Aires	Peso (papier)	—	0.47½	
La Paz (Bolivia) ³⁾	Boliviano	—	—	
Rio de Janeiro	Milreis (pap.)	—	0.107	3½
Valparaiso	Peso (papier)	0.15	0.07½ ⁵⁾	4½-6
Bogota (Columbia) ³⁾	Peso	—	1.04½	
Quito (Ecuador)	Sucre	—	0.12½	
Lima (Peru)	Sol	—	0.38½	
Montevideo (Urug.)	Peso	—	0.77	
Caracas (Venezuela)	Bolivar	—	0.55½	
Paramaribo	Gulden	—	1.00½	
Sán José (C. Rica)	Colon	—	—	
Guatemala	Quetzal	—	1.83½	
Willemstad (Curag.)	Gulden	—	1.00½	
Managua (Nicar.) ³⁾	Cordoba	—	—	
San Salvador ³⁾	Colon	—	0.72	
<i>Azië.</i>				
Calcutta	Rupee	—	0.66½	3
Batavia	Gulden I.G.	—	1.00½	3
Kobe	Yen	—	0.52½	3.40
Hongkong	Dollar	—	0.55½	
Shanghai	Dollar	—	0.33½	
Singapore	Straits Doll.	1.41	1.03½	
Manilla	Phil. Peso	—	0.92	
Teheran ⁴⁾ (Perzië)	Pahlavi	—	11.15	
Bangkok	Baht	—	0.82	
<i>Afrika.</i>				
Kaapstad	£	—	8.91½	3½
Alexandrië	Egypt. £	—	9.15½	
<i>Australië.</i>				
Melbourne, Sidney en Brisbane	£	—	7.13½	
Nieuw Zeeland	£	—	7.19½	2½

¹⁾ Off. 0.36 vrije markt 0.09. ²⁾ Milreis Goud. ³⁾ Goudpeso. ⁴⁾ Munteenheid = Rail (= een Kran.) ⁵⁾ Nom. ⁶⁾ Not. te A'dam. Ov. not. part. opg.

GROOTHANDELSPRIJZEN VAN BELANGRIJKE VOEDINGS- EN GENOT...

Table with columns for GERST (64/5 kg Amer. No.3), MAIS (Rotterdam per 2000 kg), ROGGE (74 kg Russische loco Rotterdam per 100 kg), TARWE (Rotterdam per 100 kg), BURMA RIJST (Loonzein per cwt. f.o.b. Rangoon/Bassein), BOTER per kg (Leeuwarder Comm. Noteering, Heffing Crisis Zuivel-Centr.), KAAS (Edammer Alkmaar Fabr. kaas exp. per 50 kg), EIEREN (Gem. not. Eiermarkt Roermond p. 100 st.). Includes a sub-section for VOEDINGS- EN GENOTMIDDELEN.

Table with columns for JUTE (First Marks c.i.f. Londen per Eng. ton), KATOEN (Midling Upland loco New York per lb., Super Fine C.P. Oomra Liverpool per lb.), AUSTRALISCHE WOL (in olie gekamd; loco Bradford per lb., Crossbred Colonial Carded 50's Av., Merino 64's Av.), JAPAN. ZIJDE (13/14 Dernier wit Gr. D. te New York per lb.), RUBBER (Stand. Ribbed Smoked Sheets loco Londen p. lb.).

Table with columns for KOPER (Standaard Loco Londen per Eng. ton), LOOD (gem. prompt en lev. 3 maanden Londen per Eng. ton), TIN (Loco Londen per Eng. ton), IJZER (Cleveland No. 3 franco Middlesh. per Eng. ton), GIETRIJ-IJZER (Lux III per Eng. ton f.o.b. Antwerpen), ZINK (gem. prompt en lev. 3 maanden Londen p. Eng. ton), ZILVER (cash Londen per Standard Ounce).

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 5 September 1938

		Activa.		
Binnenl. Wis- sels, Prom., enz. in disc.	Hfdbk. f Bijbnk. " Ag.sch. "	8.476.617,47 574.228,57 277.687,50	f	9.328.533,54
Papier o. h. Buitenl. in disco		4.950.000,—	"	
Idem eigen portef.			"	
Af: Verkocht maar voor de bk. nog niet afgel.			"	4.950.000,—
Beleeningen incl. vrsch. in rek.-crt. op onderp.	Hfdbk. f Bijbnk. " Ag.sch. "	269.299.472,98 ¹⁾ 2.455.731,56 23.784.856,29	f	295.540.060,83
Op Effecten enz. ...		294.372.107,21 ¹⁾		
Op Goederen en Ceel. ...		1.167.953,62	"	295.540.060,83 ¹⁾
Voorschotten a. h. Rijk			"	
Munt, Goud		108.287.535,—		
Muntmat., Goud		1.372.224.257,39		
		1.480.511.792,39		
Munt, Zilver, enz.		19.547.897,48		
Muntmat., Zilver.			"	1.500.059.689,87 ¹⁾
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds		43.527.255,57		
Gebouwen en Meub. der Bank		4.580.000,—		
Diverse rekeningen		7.280.222,—		
Staat d. Nederl. (Wet v. 27/5/32, S. No. 221)		8.905.871,61		
		1.874.171.633,42		
Passiva.				
Kapitaal		20.000.000,—		
Reservefonds		4.860.787,51		
Bijzondere reserve		7.102.179,67		
Pensioenfonds		11.887.578,08		
Bankbiljetten in omloop		952.104.660,—		
Bankassignatiën in omloop		89.306,61		
Rek.-Cour. { Het Rijk		159.136.126,13		
saldo's: { Anderen		716.781.953,35		875.918.079,48
Diverse rekeningen		2.209.042,07		
		1.874.171.633,42		
Beschikbaar metaalsaldo		769.015.629,28		
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is		769.015.628,—		
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht				

1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) f 63.247.800,—
2) Waarvan in het buitenland f 178.964.295,67

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud		Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. metaal-saldo	Dek-kings-perc.
	Munt	Muntmat.				
5 Sept. '38	108288	1.372.224	952.105	876.007	769.016	82
29 Aug. '38	108288	1.372.227	939.140	890.618	769.760	82
25 Juli '14	65.703	96.410	310.437	6.198	43.521	54

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-promessen rechtstreeks	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Diverse rekeningen ¹⁾
5 Sept. 1938	9.329	—	295.540	4.950	7.280
29 Aug. 1938	9.753	—	295.901	4.950	6.514
25 Juli 1914	67.947	—	61.686	20.188	509

1) Onder de activa.

JAVASCHE BANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. metaal-saldo
3 Sept. '38 ¹⁾	138.160		191.090	66.770	35.016
27 Aug. '38 ¹⁾	138.100		187.230	68.400	35.848
6 Aug. 1938	116.886	20.632	194.460	67.274	32.824
30 Juli 1938	116.886	20.745	188.675	71.146	33.702
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634	4.842

Data	Wissels, buiten N.-Ind. betaalb.	Dis-conto's	Beleeningen	Diverse rekeningen ¹⁾	Dek-kings-percentage
3 Sept. '38 ¹⁾	2.640	73.760		56.380	54
27 Aug. '38 ¹⁾	3.240	73.310		53.950	54
6 Aug. 1938	3.005	14.157	49.291	57.301	53
30 Juli 1938	2.757	14.266	47.563	58.181	53
25 Juli 1914	6.395	7.259	75.541	2.228	44

1) Sluitpost activa. 2) Cijfers telegrafisch ontvangen.

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Banking Departm.	Other Securities Disc. and Advances	Securities
31 Aug. 1938	327.761	480.433	45.980	5.370	22.327
24 " 1938	327.648	478.699	47.713	6.267	20.642
22 Juli 1914	40.164		29.317		33.633

Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek-kings-perc. 1)
			Bankers	Other Accounts		
31 Aug. '38	102.061	27.758	94.744	36.376	47.328	29,7
24 " '38	101.911	23.960	101.560	34.073	48.949	30,6
22 Juli '14	11.005	14.736		42.185	29.297	52

1) Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

BANK VAN FRANKRIJK.

Data	Goud	Zilver	Te goed in het buitenl.	Wis-sels	Waarv. op het buitenl.	Beleeningen	Rentelooos voorschot a. d. Staat
25 Aug. '38	55.808	451	24	9.513	743	3.876	43.334
18 " '38	55.808	443	23	7.754	743	4.325	43.334
23 Juli '14	4.104	640	—	1.541	8	769	—

Data	Bons v. d. zelfst. amort. k.	Diver-sen ¹⁾	Circulatie	Rekg. Courant		
				Staat	Zelfst. amort.k.	Particulieren
25 Aug. '38	5.570	2.966	99.065	385	2.505	17.684
18 " '38	5.570	2.808	99.340	351	2.549	16.031
23 Juli '14	—	—	5.912	401	—	943

1) Sluitpost activa.

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud	Daarvan bij buitenl. circ. banken ¹⁾	Deviezen als goud-dekking geldende	Andere wissels en cheques	Beleeningen
31 Aug. 1938	70,8	10,6	5,5	6.647,4	35,2
23 " 1938	70,8	10,6	6,0	5.789,9	27,9
30 Juli 1914	1.356,9	—	—	750,9	50,2

Data	Effec-ten	Diverse Activa ²⁾	Circu-latie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
31 Aug. 1938	549,6	1.137,7	6.868,5	1.032,9	309,4
23 " 1938	549,2	1.140,4	6.143,3	977,3	304,8
30 Juli 1914	330,8	200,4	1.890,9	944,—	40,0

1) Onbelast. 2) w.o. Rentenbankscheine 31, 23 Aug., resp. 8, 19 mill.

NATIONALE BANK VAN BELGIË (in Belga's).

Data	Goud		Circulatie	Rekg. Crt.
	Munt en metaal	Munt en diversen		
1/9 ..	3.085	46	927	31
25/8 ..	3.047	47	927	15

FEDERAL RESERVE BANKS.

Data	Goudvoorraad		„Other cash“ ³⁾	Wissels	
	Totaal bedrag	Goud-certifi-caten ¹⁾		In her-disc. v. d. member banks	In de open markt gekocht
24 Aug. '38	10.641,5	10.632,4	396,9	6,7	0,5
17 " '38	10.641,5	10.632,4	390,6	6,6	0,5

Data	Belegd in U. S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circula-tie	Totaal Depo-sito's	Gestort Kapitaal	Goud-Dek-kings-perc. ³⁾	Algem. Dek-kings-perc. ⁴⁾
24 Aug. '38	2.564,0	4.144,8	9.241,6	134,0	82,5	—
17 " '38	2.564,0	4.150,2	9.230,4	134,0	82,4	—

1) Deze certificaten werden door de Schatkist aan de Reserve Banken gegeven voor de overname van het goud, toen de \$ op 31 Jan. '34 van 100 op 59,06 cents werd gedevalueerd.

2) „Other Cash“ does not include Federal Reserve Notes or a Bank's own Federal Reserve bank notes.

3) Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opeischbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. 4) Verhouding totalen voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Data	Aantal leening.	Dis-conto's en beleen.	Beleg-gingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal depo-sito's	Waarvan time deposits
17 Aug. '38	1	8.223	12.409	6.568	26.933	5.215
10 " '38	—	8.199	12.412	6.550	26.835	5.193

De posten van De Ned. Bank, de Javasche Bank en de Bank of England zijn in duizenden, alle overige posten in miljoenen van de betreffende valuta.